

Karel HORÁLEK, Význam Saviny knihy pro rekonstrukci stsl. překladu evangelia. Praga 1948. 127 str. Iz *Vestníka Král. české společnosti nauk*, letník 1946, št. III.

Savina knjiga je cirilski rokopis stsl. evangelistarja, prepis (popa Sava) iz 11. stoletja. Glagolski prepisi so vobče natančnejši posnetki starejših predlog, ker so prepisovalci delali bolj mehanično. Pri cirilskem prepisovanju iz glagolskih predlog pa so pisarji s prenašanjem v različni črkopis preradi popravljali in kvarili prvotni tekst; prizadevali so si za soglasje z grškim izvirnikom in pri tem v prvotni premišljeno svobodni Konstantinov prevod zanašali suženjsko prevajanje grških izrazov in posnemanje grške sintakse. Zato cirilsko Savino knjigo navadno ocenjamo s predsodkom, da po vrednosti zaostaja za glagolskimi rokopisi. Vendar je v premalo cenjeni Savini knjigi veliko starinskega; zato je zelo važna za rekonstrukcijo prvotnega glagolskega stsl. teksta.

Savino knjigo je izdal V. N. Ščepkin (SPb 1903) in napisal razpravo o njenem jeziku (1899), a le bolj o grafiki in glasoslovju. V. Pogorelov je v Zborniku filozofske fakultete Komenskega univerze (Bratislava 1927) preiskal pogloblitve posebnosti glede na starost in kraj prepisa. Pretiraval

je domnevno prvotno izvirnost in starost Savine knjige; pri tem ni dobro razlikoval starejših in mlajših prvin, kakor je opozoril S. Kuljbakin v ostri kritiki (Slavia VIII, 1929/30, 640—649). Horálek pa raziskuje besedni zaklad, posebno še sintakso in slog glede na grški izvirnik, kar se je pri ocenjevanju stsl. rokopisov doslej nekoliko zanemarjalo. Po njegovom mnenju najstarejši stsl. rokopisi evangelijev še niso dovolj vsestransko preiskani, posebej je premalo ugotovljen njih medsebojni odnos. Zato še ni dana trdna opora za rekonstrukcijo stsl. evangeljskega teksta. O Vajsovi rekonstrukciji (izdani 1935/6) sodi, da je le provizorična (prozatimni, str. 3); posebej se Vajs premalo ozira na Savino knjigo. Za rekonstrukcijo so važna precej številna mesta Savine knjige, različna od Ass., Ostr. in Nikoljskega rokopisa, a skladna z glagolskima Zogr. in Mar. četvero-evangelijema.

Glagolska predloga Sav. knjige je bila zelo arhaistična. V njej je bilo manj popravkov nego v Ass.; to posebej dokazujejo mnoga v njoj ohranjena premišljeno svobodno, a po smislu natančno prevedena mesta, značilna za Konstantinovo prevajalno umetnost. Tista mesta, kjer se Sav. knjiga sklada s četveroevangeliji, ne pa z evangelistarji, so značilna za prvotni prevod, obenem pa pričajo, da so se na nekaterih mestih v četvero-evangelijih ohranile starejše oblike kakor v evangelistarjih, čeprav je bil evangelistar prvotno prej preveden (str. 46). Po poštevanju takšnih Savinih variant moremo sklepati, da razlika med prvotnim stsl. evangelistarem in četveroevangelijem ni bila velika (str. 34), vsaj ne tolika, kakor so slavisti splošno mislili.

Horálek najprej navaja značilne leksikalne posebnosti (str. 22—46). Pravilno omenja (str. 38), da je izražanje *po nemō iti* prvotnejše kakor *poslédovati*, dasi ta glagol srečujemo že v najstarejših rokopisih (Mar. Zogr. Ass.). Zato se moramo pri Mk 5, 24 z Vajsom odločiti za lekcijo *po nem idéaše* (Mar. Zogr. Sav. i dr.) proti Ass. *posledovaaše*. A v razpravi *Pohvala sv. Cirilu in Metodu* (Razprave SAZ u knj. 3, 1949) sem opozoril na še značilnejše mesto Lk 7, 9, kjer v vseh starejših rokopisih stoji *poslédujoštjumu* le Sav. ima po *nemb hodeštjumu*. Vajs v rekonstrukciji Lukovega evangelija navaja to Savino lekcijo, a bi jo moral bolj upoštevati. To mesto bi spadalo med tiste redkejšje lekcije, kjer je v Sav. proti vsem drugim starejšim rokopisom ohranjena prvotna oblika. Ni nenreč verjetno, da je pop Sava tako zapisal le po spominu ali po površnosti. V omenjeni razpravi se mizrekel mnenje, da so glagol *poslédovati* v najstarejše rokopise uvrstili šele okoli l. 900. To sklepam iz Sinajskega evhologija. Dodati treba še rabo tega glagola v stsl. *Azbučni molitvi* sestavljeni l. 894; tam je značilni glagol nedvomno stal že v prvotnem zapisku. Razen tega se zdi, da je Horálek prezrl Jagičevo ugotovitev, da ima Sav. v Jan 18, 11 *vōzvati* (vtaknj meč v nožnico), medtem ko imajo vsi drugi *vōnbzi*. To je zelo svoboden prevod, vendar je vprašanje, če je pop Sava tako zapisal le po površnosti.

V obširnem poglavju o sintaksi Savine knjige (str. 47—78) najprej naglaša, da popravljjanje svobodne slovanske sintakse in postopno suženjsko uvajanje grške sintakse spada k najznačilnejšim potezom v razvoju stsl. bibličnega prevoda. Hvali gibčnost in spretnost prvih prevajalcev,

bogastvo stsl. sintaktičnih sredstev za prevod iste grške sintakse v raznih zvezah in odtenkih. Najprej razpravlja o spretnem raznoličnem prevajanju grških infinitivov, zlasti infinitivov s členom (49—54), potem o deležniških (particip.) zvezah (55—60), o historičnem prezentu, o dvojni negaciji, o povratnem svojilnem zaimku (str. 70; gl. zgor op. 1a), o svojilnem dajalniku, o nikalnem roditelju i. dr. Savina knjiga priča, da prvotna knjižna staroslovenščina ni imela historičnega prezenta (str. 60). Osemkrat ima *svoj* proti vsem drugim stsl. rokopisom (str. 70). Po vsem tem Horálek sklepa, da je Sav. po sintaksi kakor po leksikalnom zakladu dragocena priča prvotnega stsl. teksta in da skupno s glagolskim četvero-evangelijem na mnogih mestih prekaša Ass. tudi tam, kjer se ta sklada z Nikoljskim rokopisom. Podobno pričajo tudi značilnosti besednega reda (str. 78—85). Zato se je pri reševanju vprašanja o grški predlogi stsl. prevoda evangelijev treba bolj ozirati na Savino knjigo (str. 86—108).

V zaključku (108—113) povzema glavne izsledke in ugotovitve. Še enkrat opozarja, da moravizmi, kakor *gospoda* za *gostinica* (Lk 10, 34), *prahněň* namesto *zělě* (Mt 12, 33), o katerih so slavisti že večkrat razpravljali, namigujejo na posebnosti neke velikomoravske glagolske predloge.

V ocenjevanju primerov Savine knjige za premišljeno svobodni prvotni stsl. prevod evangelijev naj bi se učeni pisec dotaknil tudi preveč svobodno prevedenih mest in raznih površnosti u Savini knjigi. Takšna mesta srečujemo tudi v Ass. i. dr., vendar je bil pop Sava večkrat manj pazljiv kakor prepisovalec Ass. Posebno bi bilo treba omeniti izjemno svobodni prevod Mt 19, 5 in 6 (o nerazdružni zakonski zvezi). V Mt 19, 5 ima Sava *priložit se ej* namesto *prilepit se ženě svojej*; to je brez dvoma površnost. V naslednji vrsti pa je svobodni prevod bolj premišljen: *jaže ubo Bog svede*. Ta prevod presenetljivo soglaša s citatem istega mesta v Clozovem glagolitu (v 132a): *eže* (t. j. *jaže*) *bo bog svel estě člověka*. Na soglasje dvojine *jaže* je opozoril A. Vaillant v *Revue des études Slaves* 23, 1947, str. 37. Še zanimivejši sta oblik aorist *svede* in perfekt *svel estě*. Druga polovica iste vrste pa je v. Sav površno prevedena, medtem ko je svobodna govorniška prilagoditev v Cloz (*da ne razlučajete se*) jako dobra. Ker so po pričevanju 15. pogl. Žitja Konstantina in Clozovega rokopisa ta evangeljski izrek v Panoniji in Moravski često navajali, smemo sklepati na neko ustno in v govorih (homilijah) zapisano tradicijo iz velikomoravske dobe. Vsekako je to mesto Sav. in Cloz. vredno pozornosti jezikoslovcev. Zlasti bi nas zanimalo mnenje profesorja Horálka, ki v temeljiti razpravi o Savini knjigi razodeva bister pogled za takšna vprašanja. Škoda, da mladi češki slavist ni mogel uporabiti istočasne opozoritve francoskega slavista Vaillanta. Iz tega primera vidimo, kako je za slaviste važno, da so dobro razgledani (načítani) v nikakor ne preobsežni staroslovenski književnosti. Očitna sorodnost stsl. teksta Mt 19, 6 v Savini knjigi in v Clozovem glagolitu svedoči, da sta Ciril in Metod v svojih govorih in katehezah biblične citate često prilagodila govorniškemu kontekstu ter da so tako prilagojeni teksti prešli v nekatere stsl. evangeljske rokopise. To daje ključ za tolmačenje stsl. variante Mt 16, 18, kako bom pokazal svoga vremena v razpravi *Na semb Petrě*.

F. Grivec